

ТИЖНЕВИК · REVUE HEBDOMADAIRE · **TRIDENT**
UKRAINIENNE

Число 34 (342) рік вид. VI · I. 4 вересня 1932 р. Ціна фр. 2. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 4 вересня 1932 року.

В центрі уваги політичного світу стоять сьогодні безперечно справи німецькі. З великим інтересом стежемо за ними і ми, бо від розвитку їх в той чи інший бік залежить і напрямок зовнішньої політики Германії, що не може не відбитися на європейських взаємовідносинах, викликаючи поважні зміни в стосунках, зміни багаті на наслідки, особливо на Сході Європи. Останнє для нас має тим більше значіння, що до цього часу Німеччина, зв'язана Рапальським договором, була головною опорою зовнішню існування червоної потвори, яка тримає в своїх лабетах хижих завойовану Україну.

До подій в міжнародньому житті чи до подій в тій чи іншій державі такого характеру, що можуть заважити щось у світі, ми завжди підходимо з погляду українського. Що можуть дати вони нам, як можуть вони позначитися на інтересах України? Тому нас близько торкаються і висновки Отавської конференції, які зазначили можливість боротьби з совітським торгом, що вивозить до Європи ограбований у нашого народу хліб та випродує інші багатства нашої землі, і розмови про підписання франко-совітського пакту про ненапад, який таїть в собі нові бичі на борців за визволення України, і події в далекій Манджурії, і те, хто і як правитиме завтра Німеччиною.

Але скупчити уваги на тих питаннях, які цікавлять тепер усіх і які обходять і нас, ми сьогодні впрост не в стані.

Не в стані того зробити сьогодні. Бо коли завжди очі наші зверне-ні туди, на рідну землю, коли завжди глибоко й боляче переживаємо ми її недолу, то сьогодні вся наша істота перейнята, охоплена одним, тим, що діється на нашій, поневоленій московською ордою, батьківщині.

Звістки одна за другу страшніші приходять звідти. Нове нещастя.

Голод. Тепер по жнивах! Що-ж буде далі? Страшно їй подумати. На Україні пекло. Люде мруть. Там гинуть наші близькі, наші рідні. Виснажене вкрай населення доходить до одчаю, вибухаючи гнівом. Помочі ждати нема звідки. Жаж, що перевищує всяку уяву людську.

Та страшне нещастя, яке привели на Україну окупанти, що занапали на «степ широкий, край веселий», що в руїну повернули багатий і розкішний край наш, не зломить нашого духу. Воно повинно тільки загартувати його ще міцніше, насталити нашу волю незломну до боротьби й перемоги.

Сціпивши з болю зуби, стиснувши з ненависти кулаки, всього себе, кожную частинку нашої істоти, кожную думку нашу, кожную хвилину нашого часу, всі спроможності наші віддамо ми тій боротьбі безошадній проти темної сили Москви.

Літературні спостереження

XXXV.

— Василь Отаманюк. Оповідання «Крізь кривду й кров».

Белетристика совітських письменників за останніх років стає де-далі все менше подібною до справжньої белетристики, все частіше їхні, ніби белетристичні, твори набірають прикмет агітаційних брошюр, а й то мітингових більшовицьких промов. На таку літературу тільки й мається попит з боку єдиного видавця, а разом і єдиного несбмеженого володаря совітських, так званих, республік — совітської влади. Її примусові завдання письменникам писати тільки те й так, як наказує влада, і тільки для підтримання «соціалістичного будівництва» і є причиною такого занепаду справжньої творчости на Наддніпрянщині. Писати так без певної дубовости психики — тяжко, а через те багато обдарованих письменників, що були з'явилися на Україні, пишуть тепер мало, або й зовсім покинули літературу.

Як-що й раніше в творах великої більшости совітських письменників було багато тенденційности, все-ж таки тоді вони обірали для ілюстрації своїх думок такі події та факти, які в житті могли траплятися, за які можна було сказати: «Може буває й таке». Новіші совітські белетристи про це не дбають і, коли їм треба, розповідають таке, чого, як усі знають, на совітських землях не буває і бути не може.

У давніших більшовицьких письменників була хоч певність, як-що не в перемозі більшовизму, так в тому, що їм поведеться випхнути інших з кращого становища, а самі сісти на їхнє місце; у новіших вже ні в чому ні певности, ні віри немає. Вони свідомо брешуть, завіряю-

чи читачів в своїй силі, щоб хоч на час ще затримати за собою те, що видрали або може зможуть ще видрати в когось. Їхні оповідання не щирі, не правдиві, не нагадують дійсности, а через те справляють в такій мірі бліде вражіння, що скінчивши читати, хоч би і не великий томик, читачеві тяжко згадати й переказати зміст перечитаних річей. Залишається тільки гостре та огидне вражіння пекельної люті і ненависти, якими ті твори пересичені, і вражіння світової небезпеки від маніякальних ідей авторів.

Оцінювати такі книжки з погляду художнього, як белетристику, просто не можна. Вони цікаві лише для характеристики большевицького ладу та літературних звичаїв у совітів, занепаду морального рівня в письменстві. Вельми яскравим зразком белетристики того гатунку є збірник оповідань Василя Отаманюка «Крізь кривду й кров», видання вид-ва «Література й Мистецтво» 1932 р. Харків-Київ.

В зазначеному відношенню цей автор побиває рекорд і є між новішими українськими совітськими письменниками «primus inter pares». Такого нахабного, безсоромного перекручування фактів, такої, не зморгнувши счима, брехні, як в Отаманюка, і в їхніх творах не завжди можна надібувати, і то брехні з цілковитою свідомістю своєї неправди, відносно якої немає і найменшої можливости припустити, що автор каже неправду, помиляючися.

Щоб з тими непевними способами привернути на свій бік читача, Отаманюк мусить його оглушити, затуркати, не дати йому одуматися, розглянутися і тому береться до своєї агітації напролом. Вже на першій та другій сторінках його збірнику (оповідання «Ластівки») ми читаємо про «радість творчости нового (себ-то совітського) життя» (ст. 1.), про «переможний клич» робітників при будові заводу «за планом п'ятирічки» (ст. 2) — тієї п'ятирічки, що вже з соромом завалилася, тих робітників, що розбігаються з примусових робіт або вмірають там з голоду. Україну він нахабно іменує «вільною». «Я на вільній Україні» (ст. 5), вигукує про «творчу працю» (ст. 5), про «соціалістичні перемоги» (ст. 5). «Як швидко летить час у нас, у вирі творчої праці соціалістичних республік,.... як повільно він має тягтися нашим братом у капіталістичних країнах» (ст. 5), висловлює бажання, щоб і «там стала радянська влада» (ст. 5).

Це для початку, так мовити, передмова. Далі він буде завіряти, ніби «біднота (на Наддніпрянщині) зрозуміла, що тільки через комуну шлях її до кращого життя» (ст. 206), ніби усі селяне, яких в дійсності згнали до колгоспів примусом, одночасно грабуючи усе їхнє майно, йшли до тих колгоспів радо і своєю охотою. Буде розказувати про «радісні вогни комуні» (ст. 192), завіряти, що «щасливі ті, хто живуть в наші дні перебудови» (ст. 226), ніби усі селяне люблять совітську владу та вірять їй. «Як уже наша влада за це взялася, то добра ж вона нам хоче, а не лиха» (ст. 236) і видаватиме мрійне захоплення: «О, моя соціалістична Україно, нарешті наспів час справжнього твого відродження. Ну, як не вірити, як не любити ту владу, що веде трудящих до добробуту, до кращого життя». (ст. 194). І пише він це у тому таки

1932 році, коли совітська влада довела Україну до нечуваного голоду, і то вдруге вже на протязі якихось десяти років.

Так само дарма, що відомості про те, як масами тікають за кордон з совітів люде, і про те, як тих нещасних утікачів сотками розстрілюють прикордонні совітські сторожі, розійшлися вже по цілому світі, Отаманюк завіряє, що то з Галачини тікають люде до СССР та наче-то, коли на Україні трудящий народ святкує і з музикою та з червоними прапорами йде довгим походом, на галицькім боці український селянин та робітник слізавими очима слідкує за свсім вільним братом» (ст. 64).

Не можна поняти віри, щоб у совітів був, хоч один, такий дурень, який би, на свої очі бачучи тамошне життя, міг би по ширості його вихваляти. Це був би хіба той «Уманський дурень», що з чужого воза бере та на свій кладе.

За такою агітацією Отаманюк може рахувати тільки на неосвідомленність про совітський лад та життя мешканців інших держав, тай то тих темніших, що не читають газет чи не вміють їх розуміти, або тих покривджених та невдоволених своїм життям вдома, що те-ж не завжди буває добрим, які в обуренні не хотять вірити ніяким доказам та посвідченням, що життя совітських підданих без порівняння гірше та тяжче від їхнього.

Дійсно, не на вплив серед совітських селян та робітників і рахує Отаманюк, не для них і пише, а взяв на себе доручення совітського уряду агітувати серед мешканців капіталістичних держав і насамперед у Галичині, звідки, як можна вгадувати на основі його писань, він сам вийшов.

Большевики, зтуманивши в свій час агітацією та спокусами людинність колишньої російської держави, забрали її у свої лапи і так знищили, що мало вже що можуть з неї здерти. Тим дужче памагаються вони тепер житися у той таки спосіб з інших країн, найкраще б воліли з цілого світу. Це є справжнє джерело їхнього прозелітизму і Отаманюк є, так мовити, агент совітської влади на ґрунті міжнародніх відносин. З цим завданням він і не криється. На ст. 244 читаємо в його: «Радісно, що наші успіхи (?) в соціалістичному будівництві прискорюють всесвітню класову революцію... скрізь».

Для досягнення своєї мети Отаманюк намагається, по-перше, прищепити галичанам погляд на большевиків, ніби на їхніх заступників: «ніде немає нікого, щоб заступитися за бідний, трудящий народ Західньої України... А як є захисники на Радянській Україні, то їм далеко та вони самі оточені кільцем буржуазніх держав, що раді б їх знищити» (ст. 94), по-друге — роз'ятрити класову ненависть, заздрість та бажання грабувати чуже. Вживає він для того ріжних способів: агітаційних уступів од автора, найогиднішої лайки, несмачного шкилення, нарешті наділяє тою ненавистю своїх дієвих осіб у надзвичайно прибільшеному проти дійсности розмірі, щоб заразити їхніми почуттями читачів. Про свого Івана з оповідання «Біскуп, корови і Пільсудський» він пише наприклад: «Коли йому доводилося мати справу з панами, його охоплювала дика лютя і він уговтував себе, що не плюнути тій жарі в очі або

не заїхати у вилиці» (ст. 116). Прямує він до своєї мети настирливо на кожній сторінці свого збірника, сповняє весь збірник тільки цим, аж у йому не лишається місця ні на яку иншу думку, ні на яке инше почуття.

Ненависть ту він сіє не тільки на панів, а й на куркулів (на Наддніпрянщині), наприклад, у оповіданні «По дорозі до комуни»; особливо лють має до духовенства і до самої релігії, подаючи наприклад у оповіданні «А революція йде» огидний та навряд чи правдивий образок, як селяне палять на площі ікони і святі книжки, несмачно глузуючи з священників і своїх, і чужих і з церковних відправ, напр., у згаданому оповіданні «Біскуп і т. д.» у його біскуп, не добачаючи, приймає мотання корови хвостом за знаменування жінки хрестом (ст. 109). Церковні відправи він іменує «нудною комедією служителів божих» (ст. 105) і, нарешті, підсувається до селян з такою мало-прихованою порадою: «Хто втратив усяку надію на правду і справедливість, ішов її сам шукати в лісі. Там залишалася ще дрібка волі для безправного селянства» (ст. 97).

Таке піклування Отаманюка за селян та робітників капіталістичних держав і такі їм поради є очевидячки юдиною роботою, розрахованою на те, щоб, викликавши в тих краях внутрішню ворохобню, ограбувати там усі верстви, в тому числі і селян, і робітників і, захопивши там владу, ще й обернути їх, як те зроблено в СРСР, навіть не в кріпаків, а в рабів. Та ще й зробити їм те лихо їхніми власними руками, завівши людей сбитницями. Для Отаманюка це в подачу є ще й кайнове діло, бо він працює в тому напрямі насамперед проти своїх земляків, яким загроза бодьшевицької перемоги є особливо небезпечною.

А роблючи свою зрадницьку роботу, на які сантименти пускається він! Так, свою книжку починає він таким розніженим уступом: «Сьогодні прилетіли ластівки, шукали своє осиротіле гніздо. Рідні місця покинутої батьківщини таять в собі невідомий чар для своїх розсіяних світом дітей. Ластівки й сонце, і покинуте гніздо, як вони стрівожили моє серце сьогодні» (ст. 1). «Мій листовий архів, це кладовище днів і переживань, це урна тихого смутку і спогадів. Її душа, як ніжна арфа, готова грати кожної хвилини» (ст. 7). «Ластівки, любі мої, що за горе з вами трапилося? Ластівки припадали до вітрини білими грудьми, скаржилися жалісливими голосами, чорними крилами стріпували сльози». «Хтось недобрий зруйнував ластівчине гніздо» (ст. 34).

Так розпадається большевик, що і сам допомогав зруйнуванню сотень тисяч не ластівчиних, а людських гнізд і намагається зруйнувати їх ще більше. Хто-ж поймає віри тим кроксодиловим сльозам?

А крокодил ще й милується і не може намиливатися на себе: «На обрії вставали сиві хмари, але моя думка нагострена, як стріла, що випущена з лука туги, пробивала їх, як паперовий лист, і мчалася ластівкою, вітром і сонцем» (ст. 4).

Зазначеним вище Отаманюк ще не задовольнився. Щоб позбавити своїх земляків усякого ґрунту, усякого опертя большевикам, він силкується витруїти з них віру до своєї інтелігенції та повагу до націо-

нальних традицій: «Всі старі галицькі партії», — пише він, — «або перевелися, або пішли на службу до Польщі» (ст. 133). «Що з того, що вони зросили буйно кров'ю свою землю, коли в той час їхні вожді торгували нафтою й набивали кишені». — «Що з того, що вони взяли Львів, коли їхні вожді оберігали панські маєтки, душили селянські бунти?» (ст. 126).

Так пише він, хоч живучи у совітів, мав досить нагоди переконатися, що совітське гасло «грабуї награбоване» нічого прича диха селянам не принесло, що грабунки тільки страшенно погіршили добробут селян на Наддніпрянщині і що в інтересах як самих селян, так і права не можна було їх допускати. Але писати те Отаманюкові треба, бо тепер він ладнається закинути ту-ж вудку заздрощів та ненависти і на селян галицьких та інших капіталістичних держав.

В іншому місці він з несхованим задоволенням згадує упадок наддніпрянських українських урядів: «Годинник рахує останні хвилини директорії, як і гетьманові відрахував» (ст. 158).

Про українське минуле, про наші традиції він зневажливо кидає: «Повний музей реквізитур та й тільки» (ст. 226) і наче мимохіть робить зауваження: «Хай Москва, але большевицька» (ст. 157).

Такий дійсний зміст його ніби патріотизму та ніби піклування про український народ.

Давній.

Треба вчитися

Користь знання чужих мов не може ніким заперечуватися, а тим більше нами, українцями, які в часи визвольної війни, а тако-ж і в наступний за тим період дуже багато губили і продовжуємо губити від того, що нам бракувало і бракує людей, які б досконально знали європейські мови. Брак таких людей остро відчувається всіми від звичайного емігранта до найвишого політичного керівника. Здавалося б, що в умовах нашого невільного перебування за кордоном нами му- сіло б бути все зроблено для того, щоб цю прогалину в нашому озброєнні для дальнішої визвольної боротьби заповнити. На жаль, хоч не можна сказати, що в цьому відношенні наша політична еміграція нічого не зробила, але все-таки приходиться констатувати, що вона не зробила всього того, що могла та му- сіла зробити.

Не говорю тут ні про верхи нашої політичної еміграції, які в силу попередньої їхньої підготовки та їхньої сучасної праці за кордоном остаточно удосконалися в чужих мовах, не говорю про рядових емігрантів, про звичайних вояків, які цілком викснали в цьому відношенні свої обов'язки, як що вони оволоділи мовами тих країн, де вони перебувають, хоч в мірі можливості лише порозумілися з мешканцями відповідних країн. Констатую лише, що українська інтелігенція взагалі, та українське старшинство зокрема, майже зовсім не використали свого дванадцятилітнього перебування на еміграції для виучення єв-

ропейських мов, чого прийдеться в майбутньому їм та може навіть і всій Україні не раз пожаліти.

Велика війна вивела народи та нації з тої ізольованости, коли лише взагалі заможні люде могли мати безпосередню дотичність з чужинцями. Світова пожежа привела до того, що, як бачимо, контакт народів і то всіми їх верствами зріс, зростає і хто його зна, до якої міри цей контакт дійде може навіть в самому найближчому часі... Во всякому разі майбутня самостійна Україна взагалі, а особливо в перші часи її відродження, буде мати велику необхідність в кадрах української інтелігенції для того, щоб зав'язати та підтримувати політичні та економічні зносини з чужими країнами. Коли в початках визвольної боротьби і навіть під час її дальнішого перебігу нашому урядові приходилося при різних призначеннях за кордон керуватися в багатьох випадках не національною певністю, здібністю та моральними даними відповідних кандидатів, а, на жаль, лише знанням ними чужих мов, то повторення подібного в майбутнього було б ганьбою для тої інтелігенції української по народженню та духові, яка протягом перебування десятка років за кордоном не виробила в собі кадрів знавців чужих мов, з яких би уряд міг черпати найліпший з національного та морального боку елемент для своїх різноманітних зносин з закордоном.

Ті емігранти, які думають, що для осягнення нами нашого національного ідеалу нам осталося зробити в слушний час лише невеликі збройні зусилля, дуже і дуже помиляються.

На нашому шляху до осягнення самостійности України є ще дуже багато великих перешкод, з яких одна частина зможе бути усунена впертою працею на міжнародньому ґрунті, а друга припадає на чисто збройну боротьбу... Хто буде переводити цю працю на міжнародньому ґрунті? Наші політичні кадри, які в сучасний момент ведуть боротьбу на міжнародньому ґрунті, є вистарчаючими, і то в далеко не задовляючій кількості, лише для сучасного моменту. Коли буде поставлена справа українська на порядок денний, коли вона буде розрішуватися на фронтах політичному, економічному та військовому, коли ми для вирішення нашого питання та закріплення політичного та економічного існування України, будемо примушені мати цілі тисячі своїх представників в різних країнах, звідки наше сучасне політичне представництво буде брати доповнення? Невже-ж з непевного, напів-чужого елемента, який буде провалювати справу, як то було раніше? На дарма в таких умовах ми будемо знов лити кров на ланах України. Україна зможе стати лише тоді самостійною, коли на всіх фронтах своєї боротьби вона буде мати чисто український елемент, який буде боротися та працювати для визволення батьківщини не з-за грошей, не користи та чинів ради, а з почуття любови до свого рідного народу.

Щоб українська інтелігенція та старшинство не мали підстави нарікати, що на дипломатичному фронті доля України знаходиться в чужих руках, вони мусять всіми силами готуватися до поповнення кадрів нашого майбутнього закордонного представництва. Для цього, по-перше, треба вчити європейські мови. Ми не англійці й не можемо дозволити собі розкошів сказати: «Хто хоче з нами говорити, хай вчить»

ся української мови». Крім цього, ми мусимо рахуватися ще і з тим поглядом європейців, що хто не знає досконально хоч одної європейської мови, не єсть закінченно культурна людина.

Звичайно, одне знання чужих мов ще не єсть підстава для того, щоб братися до праці в закордонних представництвах. Жадна освіта не дає на це юридичного права. Росподілення сил на фронтах боротьби належить нашому урядові, але наш обов'язок — зробити все для того, щоб уряд мав звідки ці сили брати.

Майбутній збройній та дипломатичній боротьбі ми, українська інтелігенція, яка перебуває за кордоном, яка працює для відродження України, мусимо дати не темних «отаманчиків», з обмеженим державно політичним світоглядом або навіть зовсім без такого, не доморощених дипломатів з хуторянським поглядом на міжнародні справи, а міцні лави державно дисциплінованих, національно вихованих та європейськи освічених борців. На утворення таких лав мусить в сучасний момент направити українська інтелігенція всі свої сили.

Вона не мусить рощачувати свої сили та губити час в безцілній критиці, взаємодискредитуванні. Двадцять років топчеться наша політична еміграція на цьому місці, на дарма гублячи свої сили. А чи сума її вартостей від цього збільшилася?

Духовні якості так, як і фізичні, потрібують вправ. Це треба нам всім добре пам'ятати, для того, щоб не тільки мріяти про самостійну Україну, а й готуватися до реалізації цих своїх мрій та ще готуватися в такий спосіб, щоб принести своїй батьківщині не тільки самостійність та правний лад, а ще й певні, внідрені в нас, державно політичні засади, через примінення яких ми змогли б принести дійсне щастя нашому народові.

Всім зрозуміло, що такі засади зможуть понести на Україну лише ті з емігрантів, які протягом свого перебування за кордоном вберуть в себе все те, що єсть найліпшого в політичних режимах Європи, та які через набуття відповідних знань зможуть викинути з цих режимів все те, що в них є хибного та що не мусить найти примінення на Україні.

Без знання мов, без набуття загальних знань через освіту в школах та самосвіту еміграція нічого подібного зробити не зможе і повернеться до-дому, «нічого не забувши та нічому не навчившись». Від повернення її на Україну в такому стані можна чекати злих наслідків. Треба пам'ятати, що на Україні ми зостанемо остатки комуністів, комсомольців, піонерів та маси, хоч і ворожі комуністичному режимові, але політично розбурханні, які від зміни влади будуть чекати негайних благ. Через те, що жадний режим не зможе цього зразу же дати, то ці маси будуть потребувати доброї над ними праці для того, щоб вони проявили терпіння так довго, як довго руїна, принесена комуністами, буде заліковуватися.

В таких умовах, коли маси будуть нетерплячими в своїх очікуваннях, коли комуністи, комсомольці та різні інші ворожі українській державності елементи будуть намагатися внести розбрат в ці маси та направити їх на який будь інший шлях, всякий емігрант, який не буде

підготовлений для того, щоб боротися проти ворожої для України пропаганди, а особливо коли він буде належати до інтелігенції, буде тяжким баластом серед української, що повернулася до дому, еміграції. Покладати всі надії на одні репресивні міри в наші часи не приходиться.

Отже, кожний український імігрант-інтелігент мусить всіми своїми силами готуватися до того, щоб в свій час міг бути гідним для виконання певних доручень за кордоном, міг бути добрим адміністратором в своїй країні, добрим учителем в школі, умілим пропагандистом на мітингах та досвідченим агітатором в масах. Без всього цього ореол емігранта може скоро впасти в очах народу і він, який тепер так страждає під чужим ярмом, знов може впасти в якесь інше лихо, збитий новими химерами в якомусь іншому напрямкові, як його збили в роках визвольної боротьби брехливі комуністичні гасла... Треба пам'ятати, що мало знати шляхи людського добробуту, що треба і вміти вести по них людей, а особливо в ті часи, коли наслідки певних мір не даються зразу.

Де-які українські старшини думають, що вони вповні виконають свій обов'язок, як що будуть підготовані лише до переведення збройної боротьби. В сучасних умовах цього мало. Пройшли ті часи, коли старшина міг бути лише військовим фаховцем. Зараз він одночасно зі своїм бойовим фахом мусить вчитися ще і для того, щоб силою свого слова та свого загального та політичного розвитку міг тримати в своїй підлеглих не тільки лави вояків, а й народі маси. До цього мусять готуватися не тільки військові по фаху, а й всі емігранти. Кожний емігрант мусить вміти володіти і зброєю, і словами. Пройшли часи мирного прозябання, життя входить в еру постійних суперечок національного, економічного та політичного характеру. Отже нас всіх чекає сама ріжнорманітна діяльність в ріжних галузях. Хто чекає від повороту на Україну відпочинку, той помиляється; може його знайдуть лише ті інваліди визвольної війни, які дійсно віддали вже все Україні, що могли, та ті старші віком люде, вимогати від яких праці вже не можливе. Вся ж решта, всі ті, які мають хоч які-будь сили для праці, будуть примушені силою подій до самої тяжкої, небезпечної праці. Першими загинуть ті, які до такої праці не готуються. Як самі загинуть та своїх вояків загублять ті старшини, які думають, що вони будуть вчитися військовій справі тоді, як наступить формування», так загинуть без користі і ті урядові чинники, які гадають, що вони без жадної впертої підготовки можуть зайняти ріжні посади в адміністрації нової України. Без твердого знання принципів керування масами, без широкого державно-політичного та адміністративного світогляду, без знання тих мас, з якими їм прийдеться мати діло, без знання психології цих мас, такі урядовці загинуть самі й потягнуть за собою й інші жертви.

Отже всякий емігрант, а тим більше емігрант-урядовець, емігрант-старшина, емігрант-політик — всі вони мусять вчитися, як що вони дійсно хочуть принести користь своєму народові та не хочуть безславно загинути на ріжних фронтах тої боротьби, яка нас всіх чекає. Для цього вони мусять вжити всі свої ініціативні здібності. Звичайно, що і наш державно-політичний провід, і наші емігрантські організації,

і високі школи і інститути мусять в цьому відношенні прийти на допомогу рядовому емігрантству. Вони можуть і могли це зробити і навіть і зробили де-що через видання відповідних наукових творів та через розповсюдження їх серед емігрантів, через утворення відповідних адміністративно-політичних курсів заочного навчання й т. п. Але як би навіть із-за браку засобів та певної бюрократичности старшого емігрантського покоління українська еміграція і не мала такої підтримки та відповідного керування зверху, то це українській еміграції не дає права спокійно нічого не робити для свого удосконалення, бо визволення України застається святим обов'язком кожного українця, а тим більше — емігранта і кожний мусить робити все можливе, щоб збільшити свої сили для її визволення, не залежно від того, чи наші верхи нагадують про це чи ні. Ніхто не може оправдуватися тим, що його не кликали до підготовки, не готували до боротьби. З перших же часів еміграції покійним Головним Отаманом С. Петлюрою було указано ті віхи, якими мусять керуватися емігранти для праці та свого удосконалення на еміграції. Такі-ж призови потім давалися і Паном Головним Отаманом А. Левицьким та всіми нашими високими чинниками. Гасла їх не найшли відповідної реалізації в масах емігрантів тому, що ці маси, борючись за своє існування, не мали досить ні часу, ні навіть попередньої підготовки для того, щоб виробити собі той план та програм, по яких мусять вчитися для виконання заповітів покійного Головного Отамана С. Петлюри. Наші-ж наукові інституції та високі школи не рахували, що політичне виховання емігрантських мас входить у сферу їх діяльности, хоч навіть голоси з маси до цього їх кликали. Абсолютно наших високих шкіл до майбутньої боротьби не підготовлені в тій мірі, як того можна було чекати. Посідаючи фахові знання, вони не всі мають знання європейських мов, не всі розвинули в собі широкий погляд на державне будівництво, мають іноді слабу уяву про державну структуру, політичну боротьбу партій розуміють часом примітивно, критику інших політичних поглядів часто розуміють, як лайку, деякі не мають тої витримки, без якої політичне життя та політична боротьба перетворюється в анархію та отаманство.

Коли говорити безсторонне та шире, то за ці дванадцять років перебування на еміграції вся українська еміграція, як така, не зробила великого поступу в ділі самозагартування та підготовки для нової боротьби. Дійсно, дякуючи послідовній праці наших провідників на міжнародньому полі питання України зацікавило всі народи та державні чинники всіх країн, але в цій праці маси української еміграції не мають жадної заслуги, або дуже маленьку. А по-за тим емігрантська маса знаходиться на тому же рівні державно політичної підготовки, на якому була в роках минулої боротьби, себ-то має дуже слабу уяву що-до того, в який спосіб мусить вона працювати, щоб Україна, коли ми туди повернемося, стала на міцний ґрунт свого самостійного існування. Які б чудові програми не мав наш уряд, з яких би високе ідейних та чесних осіб він не творився, буде жаль і уряду і України, як що уряд не зможе мати до своєї розпорядимости той національно свідомий, відповідно підготований елемент, про який я говорю.

Минула визвольна боротьба мусить стояти у нас перед очима і то не стільки славними подвигами, до яких ще буде час вернутися, коли ми будемо на Україні, як і тими слабими сторонами, які довели нас до поразки. Так! Ми оказались побиті для цього моменту! Кричати нам про наш успіх в боротьбі проти червоних мскалів не приходиться, бо ми на чужині, український нарід нищиться, висилється з України Україна запевнюється чужим елементом, села зруйновано, діти ростуть фізичними та моральними каліками.

Як би научені досвідом, ми мали школу пропаганди на еміграції, яка протягом дванадцяти років випустила б численні кадри досвідчених українських агітаторів, то можна було б бути спокійнішим за наше майбутнє. Зараз цього не можна сказати. Верхи нашої еміграції, якими б силами та знаннями не володіли, не зможуть взяти контакту з масами.

А маса емігрантів не буде підготована до такого контакту, бо, нічого не роблячи для свого удосконалення, не тільки не випробила в собі здібності побивати своїх політичних ворогів влучними аргументами, а навіть не має в собі часом політичної мужности для такої боротьби. Всі ми добре знаємо, що на різних зібраннях, конференціях й т. п. всяка нахабна людина може говорити такі річі, які йдуть в розріз з поглядами аудиторії, і инколи ніхто з присутніх не дасть йому відповідної відсічі і лише потім по кутках майже всі починають «після бійки розмахувати руками». Те-ж саме і навіть ще в більшій мірі трапляється і в тих випадках, коли хто-небудь, навіть політично сторонній, накидається з лайкою на осіб з нашого політичного проводу. З такою політичною підготовкою, з такою політичною та людською мужністю ми прийдемо на Україну такими слабими, такими м'якотілими, що нам тяжко буде боротися проти своїх ворогів в тому осередкові, де протягом цього десятка років люде загартувувалися в боротьбі. Їм наша м'якість, наша соромливість, наше шукання слів, які б не образили противника, покажуться навіть смішними та здадуться ознаками нашої політично-життєвої невідповідності. Всі ми з нашими промовами, з нашою пресою, з нашою вишуканною політичною манерою — вражаємо дивно нових збігців, які зазначають, що великі думки та ідеї ми висловлюємо в дуже м'якій формі, шукаючи більше красоти слова ніж сильних аргументів.

Отже нам всім треба вчитися для того, щоб бути свідомим всього того, що навкруги нас робиться, уміти найти для підтримки своїх переконань силу слова та мати мужність.

Без знання не може людина володіти ні переконуючим словом, ні витримкою, ні політичною мужністю.

Без всього цього кожний емігрант в майбутній боротьбі загине, або хоч і втримається фізично, жадної допомоги державному відродженню України не дасть.

Коли ми подивимося на наших ворогів-комуністів, то побачимо, що вони тепер ще більше зрозуміли, що центр ваги в майбутній боротьбі буде лежати в політичній свідомості, пропагандистичній виробленості та політичній мужності тих, хто бореться. Тому-то зараз вони переходять через період, коли вся їх увага звернена на політичне ви-

ховання всіх і вся. Починаючи з коліски, виховують дітей, проходячи з ними різні стадії підготовки в яслях, «октябрятах», «піонерах», «комсомольцях», в партії.

Нема такої школи, немає такої професії, такої посади, такої праці, де б люде були звільнені від політичної освіти. Всі лікарі, вчителі, інженери, всі урядовці мусять політично виховуватися, бути активними в політиці, мусять нести політичні гасла в народ, боротися проти ворожої пропаганди, боротися мужне і гинути, як того вимагають обставини на місцях. Дванадцять років не прищепили нам поняття, що така система є потрібна в сучасних умовах боротьби і що ми мусимо її прийняти для виучення та загартування своїх кадрів. Кожний політичний емігрант, яку б спеціально емігрантську професію не мав, до яких би функцій не готувався, мусить перше всього готуватися до того, щоб гасла УНР мужне та уміло нести в маси. Досить нам однобоких фаховців, для яких виконання їх фахових функцій вище, ніж справа України. Ми мали таких фаховців на різних посадах і навіть у війську. Кожний майбутній борець мусить бути не тільки фаховцем в певній галузі, а й органічно злитися зо всією визвольною боротьбою і то так, щоб він перше за все відчував відповідальність за діло визволення народу, а потім вже за свій фах. Такими почуттями відповідальности мусять бути перейняті всі борці. Лише тоді вони утворять такі міцні лави, перед якими на жадному фронті не встоять вороги...

Одними національними почуваннями нічого не можна буде зробити, як що вони не будуть знаходити свій вислов в активній діяльності. Отже, нам треба вчитися, щоб знати, треба розвивати в собі політичну мужність, щоб рішуче боротися проти ворогів, треба розвивати найактивнішу діяльність, щоб загартувати себе в боротьбі.

Большевики ведуть політичне виховання мас так, ніби-то вони цілком переконані, що ці маси ідейно їм співчувають. Вони не звертають уваги, що ці маси ставляться до них вороже. Вони набивають їх своїми політичними гаслами, гіпнотизують їх силою слова, переконують. Вони знають, що не всі, перед ким вони говорять, натхнуться їхньою ідеологією, але на це вони не звертають уваги. Вони знають, що крапля камінь добає і вперто продовжують свою працю.

Ми ж стоїмо так. ніби-то нам на еміграції немає над ким працювати: ворогів ми соромимося перекочувати в правдивості наших поглядів, а своїх однодумців нам мсв немає чого вчити. Ні, нам треба не ухилятися від зустрічі з ворогами. Нам треба шукати їх. Тут, на чужому терені, де нас не можуть вони поставити до стіни, нам треба в боротьбі проти них відточувати свої зуби та язик, для того щоб і словесна боротьба не була для нас новиною там на рідній землі. А над своїми однодумцями ми мусимо працювати для того, що вони не тільки ідейно йшли з нами, як звичайні виконавці певних розпоряджень, а щоб вони йшли, як свідомі та загартовані в своїх поглядах рішучі борці.

Особливо для такої боротьби мусять готуватися українські старшини. Вони перші здибаються не тільки з озброєним ворогом, а й з питаннями мас, що ми їм принесли крім волі, та з лукавими питаннями

тайних комуністичних агентів та прихильників, яких не мало залишитись на терені України для того, щоб вносити розбрат в нарід.

Українські старшини на еміграції мусять добре вчитися для того, щоб і в політичному відношенні могли боротися проти червоних старшин. А червоні старшини готуються до політичної боротьби не менше, ніж до збройної. Кожен день вони мають політичні навчання, та майже кожного дня приймають участь в ріжних зборах, мітингах, нарадах. Крім цього вони, зараз, коли майже вся червона армія перейшла на територіяльну систему, мають майже постійну дотичність з селянами, знають їх настрої, психологію і готуються до того, щоб грати на їх настроях та психології під час майбутньої-боротьби. Вчать червоні старшини і для того, щоб уміти вплинути на маси інших країн. Для цього вчать мови. Справа навчання мов в червоній армії поставлена дуже добре. При всякій «Хаті червоної армії», які існують в кожному гарнізоні, мають курси чужих мов. Так в гарнізонах України мають курси: англійської, німецької, польської та румунської мов. Певна категорія старшин, а саме старшини штабів та абсольтенти військових академії обов'язково мусять вчити вибрані ними чужі мови. Решта старшин по бажанню. Мова вибирається по бажанню і навчання переводиться без будь-яких грошових видатків. Для того, щоб заохотити старшин до вивчення чужих мов в червоній армії заведено так званих військових перекладчиків трьох категорій. Передкладчики першої категорії отримують 25 карб., додаткової платні в місяць, другої — 15 карб., а третьої — 10 карб. Перекладчики східних мов отримують ще більшу додаточну платню, а саме перша категорія — 40 карб. На фоні старшинської платні, яка для першої старшинської ранги виносить 120 карб., така добавка може бути доброю спонукую до навчання чужих мов.

Але даючи додаток за знання чужих мов, большевики вимагають дійсного знання мов. Для того, щоб отримати звання перекладчика першої категорії іспити здаються при Головному Управлінні Червоної армії, а для решти категорій — при штабах відповідних військових округ. Вимоги на іспитах опріділені точно, а саме:

Для звання перекладчика третьої категорії старшина мусить: зробити більш-менш точний переклад статті військово-політичного характеру з чужої мови на московську в писаній формі та перезести допит полоненного, дизертіра, місцевого обивателя ворожої країни.

Перекладчик другої категорії, крім всього того, що вимагається для третьої категорії, мусить перекласти літературною мовою статтю військово-політичного характеру з московської мови на чужу та вміти вільно говорити на відповідній чужій мові.

Від кандидатів на перекладчика першої категорії вимагається: уміння написати відповідною мовою чужою статтю військово-політичного характеру для газети та вміти відчитати реферат і виголосити промову відповідною чужою мовою.

Коли ми пристосуємо такі вимоги до нашої політичної еміграції, то констатуємо, що вона поки-що за дванадцять років приготвила де-яку кількість перекладчиків третьої категорії, та й то ще при при-

пущенні, що вони знають військову термінологію на чужій мові, припущення-ж таке треба зробити з великим застереженням.

А що-до загальної підготовки?

А що-до політичної підготовки?

Для цього нема певної мірки, а як би вона була, то ми б тоді побачили, як ще багато нам треба над собою працювати для того, щоб відчувати себе в силах для успішної боротьби проти большевиків на фронтах політичному, національному та всіх інших.

Отже, до праці!

Гнат Пороховський.

Bucuresti 18. VIII. 1932.

Кооперація в народній школі самостійної України

(На тлі сучасної господарської кризи).

В світовій економічній літературі зустрічаємося з одностороннім і безсумнівним визнанням за основну причину сучасної господарської кризи загальну надпродукцію матеріальних благ як в галузі промисловості індустриальної, так і в галузі с.-г. продукції. Але такої односторонності не зустрічаємо ми в розв'язанні питання про причини цієї надпродукції. Тут різні автори висловлюють різні погляди і думки.

Одні цілком справедливо зауважують, що темп розвитку, скажімо, с.-господарської продукції в заоканських країнах, що за часи світової війни стали хлібовим інтендантом воюючих сторін, не могли раптово знизитись з відновленням в післявоєнний час с.-господарської продукції на теренах Західної Європи. А тому, мовляв, ринок тепер є перенасичений дзерновими продуктами.

Так саме мають рацію і ті, що надмір хлібодзернових лишків ставлять у зв'язок зі зміною в післявоєнний час харчового пайка, що характеризується перевагою у ньому продуктів інтенсивного сільського господарства та висуненням на поважне місце сільсько-господарських продуктів тропічної смуги. (Проф. К. М а ц і є в и ч. Сучасні проблеми економіки України. 1931).

Цією оригінальну думку висловлює в цьому напрямку д-р Л. Фр. Д в о р ж а к, що, порівнюючи темп приросту людності (в природному рухові населення через народження) з темпом розвитку с.-господарської та індустриальної продукції у післявоєнний час, констатує значно більший зріст останнього в порівнянні з першим. (Judr L. F. Dvorak. Zkoumani o nekterych pric'nach zemedelske krise. Casove otazky zemedelske. CSR Ak. Zemedelska. V Praze 1930 с. 24).

Кожна з цих думок освітлює проблему надпродукції в певному аспекті, але всі вони, навіть взяті разом, не розв'язують проблеми в самій її основі.

На нашу думку, треба шукати відповіді на це питання не тільки в сфері продукції матеріальних дбр, але і в сфері розподілу їх.

Про надпродукцію в правдивому розумінні цього слова можна було б говорити лише тоді, коли б цілком було задоволено поточну потребу в цих продуктах. Але ми цього не бачимо. Навпаки, ми бачимо, як, поруч з колосальними запасами хлібних продуктів в американських елеваторах, голодують мільйони, скажімо, китайського насе-

лення; як поруч з викиданням великих мас дзерна на світовий торг совітами, голодують совітські громадяне, що примушені реґулювати свій харчовий режим картковою системою. Можна було б навести багато прикладів знищення великих запасів матеріяльних (головно харчових) благ замість того, щоби вони були використані для задоволення реальних потреб великих мас людности, що відчуває у себе їх гострий брак.

Ці факти приводять нас до самої сути організації розподілу благ, випродукованих чи то індустріяльним чи с.-господарським продуцентом. Ця суть полягає в тому, що реґулятором розподілу на сьогодні є здебільшого не безпосередня потреба споживача того чи іншого продукту, а комерційний інтерес торговельної класи, що де-факто виконує функцію розподілу матеріяльних дібр в суспільстві. А це приводить до того, що мотивів соціяльної справедливости надаремно шукати в калькуляційних обрахунках комерсанта-торговельника.

Це ясно виявляється на вні навіть тоді, коли функція торговельника і продуцента об'єднуються в одному приватно-капіталістичному підприємстві.

Візьмімо, наприклад, таке підприємство цього типу, як Фордові автомобільні заводи. Темп виробництва Фордом засобів пересування значно випередив темп розвитку потреби американського громадянина в цих засобах. Разом з тим Форд не спромігся на положення монополіста в американській автомобільній промисловості і це примусило його, для господарського виправдання себе, піти походом на світовий автомобільний ринок. Внаслідок цього ціла низка держав почала застосувати систему охоронного мита для захисту національної автомобільної продукції і зв'язаних з нею підобних галузів виробництва, щоби в такий спосіб забезпечити себе і од грізних соціяльно-економічних, а то й політичних наслідків безробіття.

Другим прикладом великого розходження кількості продукції даного підприємства з поємністю місцевого ринка цих продуктів може бути фірма Батя. Раціоналізація нею процесів виробництва черевика привела, правда, до великого здешевлення цього продукту на місцевім ринку. Але разом з тим вона зпринципила і те, що значну частину своєї продукції фірма Батя примушена реалізувати по-за межами ЧСР.

Отже і Батя по відношенню до місцевого черевичного ринку, як і Форд по відношенню до американського автомобільного ринку, опинився в стані надпродукції і предметів виробництва своєї промисловости.

Всім відомо, яких гострих заходів було вжиті проти фірми Батя в країнах (Німеччина, Югославія, Польща), де вона гадала одкрити свої філіяльні відділи. Ці заходи примусили фірму Батя обмежитися торговельними операціями на світовому ринкові, переборюючи найлегшу з перешкод, що йому поставили на дорозі держави, заінтересовані в охороні своєї національної шевської промисловости — мита.

Крім того фірма Батя зпринципила і часткову зміну соціяльної структури суспільства ЧСР. Вона вбила велику кількість дрібних ремісників і в-ш-е-в-ц-і-в, збільшивши тим пропозицію робочої сили на ринку праці. Але вона не спромоглася вбити шевської промисловости в ЧСР до-батьківського періоду. Навпаки, Батя примусив і її раціоналізувати своє виробництво та піти шляхами, наміченими фірмою Батя. А це не може не привести, як привело вже і самого Батю, до торговельної експансії цієї промисловости на різні боки та до загострення конкуренційної боротьби внутрі самої шевської промисловости в ЧСР.

Коли на підставі цих конкретних ілюстрацій спробуємо уявити собі в різних країнах торговельну експанзію цілої низки підприємств, основаних на задоволенні довільно визначеної собі поємности ринку даного продукту, то прийдемо до висновку, що митна політика цілої низки держав, яка в останні часи має виразну тенденцію виходити з засади преренційности чи навіть контингентальности замість засади найбільшого сприяння, якраз і обумовлюється цією

торгівельною експансією раціоналізованої промисловості, розрахованою на обслуговування доволі визначеного собі ринку. Коли до цього долучимо акс омагічне право кожної людини (в принципі) вільно виявляти свою ініціативу в організації тої чи іншої форми промислової чи торговельної діяльності, то перед нами ясно вирисується картина несприродної надпродукції тої чи іншої категорії матеріяльних благ, себ-то неможливість збуту їх не через те, що немає потреби на ці продукти, а через те, що розподіляти їх за даних обставин і умов не дозволяє комерційний інтерес торговця.

Правдива природа цього явища була скоро усвідомлена, але енергія капіталістичного генія для побороення його була скерована в бік обмеження (принціпово необмеженої) волі індивідуума проявляти свою ініціативу в організації тих чи інших галузів економічного життя. Практика капіталістичного ладу створила великі торговельно-продукційні об'єднання картельного чи трестового типу, що в процесі своєї діяльності господарської сягають далеко по-за межі поодиноких держав. Крім цих способів побороення несприродної надпродукції можна назвати ще й інші, а саме:

а) заходи економічної політики в межах поодинокі держави, що мають тенденцію глибоко засягати до економічного життя країни,

б) систему планового господарства, що над нею експериментують в тепершній час світи,

в) кооперацію.

Не названі німи форми капіталістичних підприємств (картелі, трести), ні категорії способів, що ми їх зазначили під літерами а) і б) не можна назвати абсолютно задовольняючими способами побороення вищезначеного явища несприродної надпродукції. Спільна всім хіба полягає в тому, що вони не мають на увазі захисту безпосередніх інтересів споживача (в найширшому розумінні цього слова). Безпосереднім чи посереднім своїм завданням вони мають захист комерційного інтересу продуцента*) та торговельника, що доволі визначають собі поємість ринку, який мають обслуговувати в спокійній атмосфері зменшеної чи ослабленої конкуренції.

Це має свої вигоди, але має і свої невгоди (над якими ми тут докладно спинятися не будемо). Для кожної категорії вищезначених заходів побороення явища несприродної надпродукції ці вигоди й невгоди різні.

Найбільше вигід загального признання заслуговує спосіб, що названий економічною політикою держави. В основі цієї політики (в принципі) лежать не безпосередній інтерес контрагентів, заінтересованих в процесі розподілу економічних дбр, а об'єктивний інтерес — соціальної справедливості та державно-політичного спокою.

На другому місці стоять картельовання та трестування, вигоди яких полягають у тому, що вони легше переносять кризу, бо вже по самій природі своїй вони, як монополісти (в більшій чи меншій степені) безпосередньо зв'язані з самим ринком і менше витрачають енергію на жорстоке побороення своїх конкурентів, що в значній мірі сбуває едревий розвиток їх господарчої діяльності.

Найменше вигід має система планового господарства совітів. Змонополізувавши в одних руках функції виробництва, розподілу та державно-політичного адміністрування, совіти втратили здібність відповідати реальній потребі поточного життя. Вони стали на службу практично невиправданій фантазмарії, що цілком ігнорує життєві потреби живих людей. Для здійснення своїх фантастичних планів вони не мають і природних нарізних матеріяльних засобів. Внаслідок цього совіти примушені

*) За сучасної системи орган зації суспільно-економічних взаємовідносин, примат у задоволенні інтересів продуцента держати в своїх руках продуцент індустріяльний. Сільсько-господарський же продуцент лише в останній час почав організовано виступати в обороні своїх інтересів.

були завести кріпацькі форми праці та інквізиційні способи її регулювання у себе вдома та нові, несвісіні й нечужані методи у своїх міжнародних взаємовідносинах.

Але і найдоцільніші з зазначених нами способів поборювання основної причини господарських криз—надпродукції—не можуть урегулювати економічного життя так,щоби воно не терпіло од господарських криз, які так жорстоко відбиваються на загальному розвитку суспільних взаємовідносин, зпричиняючи великі як внутрішні, державні, так і міжнародні заворушення,до збройних конфліктів включно.

Та з поширенням серед ширших кол населення економічного знання, разом з пізнанням функціональної залежності між економічними та соціальними процесами стало неможливим для приватне-капіталістичних функціонерів розподілу матеріальних дбр диктатурно порядкувати в цій галузі народо-господарчої діяльності. І ми бачимо, як за сучасної фази розвитку народного господарства функціонери розподілу матеріальних дбр оперують часами і гаслами, зовсім не економічного порядку. Таким гаслом треба визнати особливо поширене тепер гасло «свій до свого», що має виразно націоналістичний та почасти державно-політичний характер.

В країнах капіталістичного ладу*) це гасло має здебільшого моральне значіння. Творці цього гасла інтерпретують його не лише як економічний, але часто і як державно-політичний імператив. Це робить певне вражіння і ми бачимо, як з більшою чи меншою добровільністю суспільство має тенденцію підпорядкуватися йому. Степень цієї добровільності ми без вагання ставимо з зв'язок з безпосередньо економічною заінтересованістю населення в здійсненні цього імперативу. Переконуючим прикладом цього може бути Англія, де відповідний заклик буржуазного уряду знайшов найліпше зрозуміння в найширших робітничих масах, що підставою своєї екзистенції мають працю в приватне-капіталістичних підприємствах, як по тем своєї діяльності мають цілу земну кулю. Другим, хоч і не так яскраво виявленим прикладом може бути Німеччина, що здійсненням гасла «свій до свого» в економічному житті сподівається осягнути і свої національно-політичні плани, здійснення яких значно загальмувалося вислідом світової війни. Там, де такої безпосередньої економічної заінтересованості у ширших мас населення нема, а політичні моменти не відіграють р'шального значіння,там гасло «свій до свого» не має вже такої привабливої сили, як то можемо бачити на прикладі ЧСР. Досить прослідкувати, з яким намаганням доводиться борстися в чеськословацькому парламенті представникам нтересів с.-г. продуцента за право охоронити його життєві нтереси від убійчої конкуренції сусідів.

З цього ми можемо зробити висновок, що не націоналістичні мстиви самі по собі, а економічна вигода (сьогодняшнього дня, при певній ситуації це може бути вигодна і завтрашнього дня) є р'шальним моментом в справі заупу споживачем нескількох днів йому продуктів.

Споживач цілком справедливо міркує, що за сучасного суспільно-економічного ладу він все одно комусь має переплатити за продукти, необхідні йому для задоволення своїх потреб. Отже він охотніше купує їх там, де по його розрахунках можна купити з найменшою витратою грошевих засобів, строго зафіксованих у його бюджеті.

Таким чином, ми бачимо, що і така тонка тактика приватне-капіталістичного функціонера в галузі розподілу не в стані тривало побороти того ненормального явива, яке ми назвали неприродною надпродукцією. Вона не забезпечує тривало психологічної передумови для спокійного і розважного переборення ненормальностей господарського життя. Паніка та психологічна депресія в керуючих рядах з одного боку, та озлоблення і

*) Про країну «планового господарства» ми тут не говоримо. Там це гасло, змодифіковане у словесну форму: «соціалістичне будівництво» стало вихідною точкою (підставою), для запровадження невільництва не тільки політичного, але й економічного.

подраження в широких масах населення — ось неминучі співмандрівники сучасних господарських криз.

Зовсім інший характер серед названих нами способів побороення неприродної надпродукції і матеріальних дубрів і зв'язаної з нею анархічності в організації їх розподілу в суспільстві, за сучасної організації суспільно-економічного ладу, займає кооперація, як свідоме зусилля господарюючих суб'єктів до такої організації своєї господарської діяльності, в якій при взаємовідносинах між продуцентом і споживачем не існувало б приватного посередника, що при сучасній системі народного господарства має змогу працювати без реального контролю його діяльності з боку заінтересованих сторін.

На місці проблематичного, а в найкращому випадкові однобокого гасла «свій до свого» кооператив висловує багатовісесте гасло «сам для себе», що має тенденцію в коріні змінити структуру сучасного суспільно-економічного ладу.

Кооперативно організований споживач (в найширшому розумінні цього слова), виступаючи через свої закупочні організації як активний співучасник розподільчого процесу, не керується в ньому комерційним інтересом. Прибуток торговця у нього виступає, як економія в його бюджеті. А це викликає у господарюючого суб'єкта зовсім інші рефлексії, ніж погоня за зиском (що здебільшого має бути видертій торговцем у цілої зграї конкурентів).

Кооперативно організований продуцент, спіраючися на реальні потреби (обсяг і характер яких в принципі базується на стараному аналізі господарських можливостей, що впливають з строго визначеного бюджету) кооперативно організованого або і зовсім неорганізованого споживача, так само має на увазі не відсоток на вложений у підприємство капітал, а нормальну оплату своєї праці. Ця оплата може не зменшуватися з зменшенням ціни продукту, випродуованого по системі раціоналізації продукції його процесу. Могже Форд, знизивши до мінімуму продажну ціну свого автомобіля, залишитися при тій же самій зиску, який обраховується рідко у висоті до 200 міль. дол. Чому не може досягти цього і кооперативно організований продуцент, скерувавши у відповідному напрямкові свій організм і свій геній?

Але говорячи про продуцента ми повинні розрізняти дві його категорії:

- а) індустріальний продуцент і
- б) сільсько-господарський продуцент.

При сучасному стані суспільно-економічних взаємовідносин положення цих продуцентів цілком неоднакове. Не може воно бути однаковим наче-то і по самій природі продукційної діяльності цих продуцентів, як то вона розвинулася, виходячи з засади кінечності суспільного розподілу праці. І справді, в той час, як індустріальний продуцент в основній масі своїй працює в підприємствах, що виробляють знаряддя виробництва, с.-г. продуцент метою своєї господарчої діяльності ставить здобуття предметів споживання (у стилішому розумінні цього слова).

Така різниця в завданнях наче-то органічно обумовляє собою і відповідний розподіл праці між цими двома категоріями продуцентів, з яких індустріальний продуцент репрезентується мільйоновими арміями фабрично-заводського пролетаріату, а с.-г. продуцент — мільярдovou армією хліборобів.

Але така наче-то органічна обумовленість неминучості існування двох ріднородних робітничих армій принципово не є оправданою. Вже практика сучасного с.-г. підприємства показує, що можливе значне скорочення робочого часу індустріального робітника без обниження його заробітної платні з одночасовим пристосованням його до праці в ролі сільсько-господарського продуцента. Той самий Форд зумів без всякої шкоди для себе і свого підприємства скоротити робочий тиждень своїх робітників до п'яти днів, а разом з тим зробити спробу забезпечити цих робітників своїм городом, на якому вони працювали б, як сільські госпо-

дарі. Кооперативна практика так само знає факти об'єднання в одному підприємстві (Гамбурський «Продукцион») с.-господарської та торговельно-промислової діяльності. А це ж тільки перші кроки в напрямку вишукання найдоцільніших форм організації продукційних процесів для найгармонійнішого задоволення різних потреб господарюючого суб'єкта.

Великі можливості в цьому напрямкові odkриваються в сфері с.-господарської продукції. Всім відомо, що самою природою с.-г. продуцент примушений до господарчої безчинності в зимовий час. Цей час він вільно міг би використати в ролі індустріального продуцента на фабриках чи заводах, що мають випродукувати для нього необх. дні йому засоби виробництва чи переробляти його ж власний продукт (кооперативна цукроварня).

Ця думка може видатися сміливою і може навіть фантастичною. Але такою вона може видаватися тим, що, виходячи з засади розподілу праці, безсумнівної при організації технічних процесів виробництва, безапеляційно переносять цю засаду і на організацію суспільного розподілу праці. При цьому зневажається думка про те, що жива людина — психичний організм — ніколи не зможе, а, зрештою, може, і не хоче бути зведеною до положення машини-автомата, сліпого знаряддя в руках такої ж самої людини. А разом з тим якимось неначе призабувається та аксіоматична істина, що технічна раціоналізація не завжди покривається з поняттям економічної доцільності.

Фантастичність нам можуть закидати і ті, що основу свого добробуту по інерції базують на безконтрольному з боку споживача обслуговуванні його споживчих потреб. Але життя дає нам наочні приклади того, що більшою життєздатністю відзначаються підприємства інтегрального, а не спец ялізованого типу. Правда, організаційний геній людини ще не сказав у цьому напрямку свого останнього слова, але власне сучасна господарська криза неухитно штовхає його саме в цей бік. Нехай на сьогодні ця вимога життя наб рає конкретніших форм у вигляді ідеї господарської самовистарчальності поодиноких країн, але незабаром вона появиться у всій своїй повноті, оскільки за нею стоїть мільярдова армія хліборобського населення, що без задовольняючого розв'язання проблеми своєї екзистенції не зможе, та мабуть і не схоче, бути надалі пасивним об'єктом, над яким пероводитимуть свої спекулятивні експерименти анархістичні організатори індустріальної промисловості та розподілу матеріальних дбр, що мають тенденцію вважати з льського господаря зд бним до безконечності споживати продукти їх виробництва і безропотно переносити всі фінансові утруднення, що їх спричинює непереривна у засобах банкова спекуляція.

(Кінець далі)

М. Литвицький.

Лист із Бельгії.

Самозванні українські «амбасадери» в Бельгії. справа нансеновських паспортів для українців.

З протесту членів бувшої Громади м. Брюсселя, який було надруковано в числі 28-29 «Тризуба» і до якого приєднались члени двох інших українських громад в Бельгії (Демократична Громада українських емігрантів в Flemalle-Grande і «Вірні сини України» в Шарлеруа) наше громадянство довідалося, яких способ в уживали українськ. «націонал-фашисти» в Бельгії для скрплення своєї диктаторської влади над місцевим українським життям. Але, не дивлячись на те, що з ліквідацією Української Громади м. Брюсселя під «владою» п. Дм. Андрєєвського лишилося 2-3

молодик, в. п. Андрієвський затримує за собою всі попередні титули та посади чисто папірових організацій, як «Українська Громада», «Українська Національна Рада», що нічого спільного не має з українською еміграцією в Бельгії, подібного-ж гатунку «Європейське Об'єднання» то-що та, як голова чи «генеральний секретар» цих мертворождалих організацій, виступає назовні перед чужинцями. Доки виступи п. Андрієвського обмежувалися лише одвідуванням передпокоїв амбасад та підписом кондолеанс інших реєстрів, це мало обходило українців. Але п. Андрієвський цим не обмежився: він виступив в імені цюлої української еміграції в Бельгії перед міністерством закордонних справ, та, не парадившись і навіть не повідомивши нікого, на власну руку порушив перед міністерством таку важливу справу, як питання про зміну формули в нансеновських паспортів. Перша його петиція в цій справі не була в достатній мірі мотивована і тому міністерство її відкинуло. Друга петиція, подана недавно п. Андрієвським, була ще гірша, бо в ній він іменем української еміграції погодився на те, щоб бельгійський уряд продовжував іменувати українців росіянами. Він лише прохав, щоб на паспортів зазначувалося, що емігрант народився в тому чи іншому місті, селі і т. ін. «на Україні». Давши згоду від імені української еміграції на таке означення «українського походження» в нансеновських паспортів та проваливши таким чином на довго цю важливу для кожного українця справу, п. Андрієвський зробив з своєї дипломатичної поразки великий дипломатичний успіх, про який негайно ж оголосив в... російському інформаційному тижневику, що виходить в Брюсселі, вмістивши на його шпальтах, що-правда українською мовою, оголошення від імені «Президії Української Національної Ради». В цьому оголошенні сказано, що згідно порозумінню УНРади з урядом Його Величності Короля Бельгій в відтепер Міністерство Закордонних Справ робитиме відповідні зазначення на паспортів Нансена, видаваних українцям... та що «належні посвідки для предложення Міністерстві видаватимуться Президією УНРади безкоштовно... Оголошення не зазначає, як-то «відповідні зазначення» на паспортів робитиме бельгійське міністерство.

Тим часом, після наведених заінтересованими особами в міністерстві справок вияснилося, що, по-перше, жадної згоди між бельгійським урядом і «Президією УНРади» не існує; по-друге, що міністерство закордонних справ і надалі буде зазначати в нансеновських паспортів: «d'origine russe»; по-третє, що п. Андрієвському, який прибув до Бельгії з паспортів Української Народної Республіки, міністерство обцяло зазначити на його паспорт, що він народжений там-то на Україні. Таке-ж означення міністерство робитиме всім українцям-емігрантам, як прибули до Бельгії з паспортів Української Народної Республіки. Нарешті, в міністерстві було пояснено, що жадні інші документи, посвідки то-що, крім паспорта УНР, для міністерства не мають жадного правного значіння.

Отже виходить, що п. Андрієвський не тільки заплутав справу визнання міністерством нашої національності, але до того ще й вводить у блуд українських емігрантів, обіцюючи їм від імені «Президії УНРади» допомогу в цій справі у вигляді посвідок, які жадного значіння крім хіба того, що вони «безкоштовні», не мають.

Подасмо ці інформації до відома українського громадянства взагалі і українським емігрантам на Бельгії на увагу зокрема.

К.

3 листів з України

Шановний друже К. Листа твого я одержав III б. р., за якого щиро дякую. Привіт тобі товариській від мене та моєї дружини. Тепер маю трохи вільного часу і напишу тобі де кілька слів про життя в нашому селі взагалі, а зокрема в Радсоюзі.

Зараз, так-би мовити, радвладою переводиться суцільна колективізація, себ-то перебудова всього сільск. господарства на соц. ялістичних засадах, і от ще коли хтось з громадян в селі не в колхозі, йому дають завдання на виконання хлібозаготівлі, м'ясозаготівлі, одноразовий збір грішми, самообкладання, страхівка будинків, рогатого великого і мілкого скота, коней, свиней, посівів та єдиний с.-г. податок, і коли хто nebude не виконав цього податку, штраф в 10 кратному, 5 кратному розмірі — це одно, а друге — конфіскація всього майна, як то: хата, клуня, худоба, все бачило з хати, і серед зими лютої — геть на вулицю. Уяви собі, друже, що в буржуазних країнах цього, мені здається, немає, що в нашій країні. а через те що на основі суцільної колективізації і ліквідуємо «куркуля, як класу», вже є розкиданих щось з 8 хатів, багато повтікало з села, де-кого вислала ППУ в Сибір, взагалі становище скрутне і не знаю, чи довго буде продовжуватись така неправда.

Тепер про себе; працював я півроку в конторі колгоспу і одержував в день 70 коп. Заробив за цього півтора року 300 карб., то видали хліба 13 пуд. пшениці, 2 п. ячменю, 2 п. кукурудзи, 3 п. гороху, а разом 20 пудів, а потрібно на прожиття з сім'єю, рахуючи по 3 п. в місяць, 36 пуд. Таким чином не достає 16 п., яких ні за які гроші ні де не достанеш. Буває в місті мука 110 кар. пуд, але під великим секретом можна достати, так що переживаємо великі труднощі, бо викнуєм п'ятилітку в 4 роки. Ти мабуть гнався, що я, посилаючи тобі фотокартку, написав короткого листа, я тобі писав, що занятий в конторі колгоспу з цією публікою, що просить хліба в правління, а правління хліб віддало державі, бо потрібно робити їсти, а сам, що робив коло хліба, з'їв дулю. От як стоїть справа з нашим селянином, некультурним, зляканим, а зараз я кинув роботу в колгоспі, переходю на іншу, коли влаштуюсь, то напишу. Дорогий друже. Напиши взагалі яке становище закордоном, що балакають про наш союз, деє мабуть роб. тники кажуть, що в Росії царство для роб. тників: коли вони цього царства не бачили, хай їх і не куртить. Бувай. З пошанню твій Х.

* * *

У нас усе на українській мові, школа на українській і даже багато учнів у семиріччя, і січас проходить ліквідація безписьменности зж до 50 років. Ще тобі напишу, що по нашому союзу висилають усіх тих зайничотних людей за межі України; хати забрають, щоб куркуль не мішав у будові соціалізму.

Моє становище — 7 душ, 5 дітей, мати моя померла. Мому синові Остапові вже 20 років, а Одарці — 17 років. Її сина вислали, а його будинок забрали під колектив. в хаті сільрада засідає. Багато кого позасилали, і ще мають вислати. Щоб усіх списати, то треба цілий день пером шкрябати.

У нас узед'в немає і губерній теж нема, тільки райони. Но ще напиши як у вас церковна релігія, бо в нас багато церков позамикали: з них проблеми сільські будинки та кятри.

* * *

Н..... лютого 1932 р.

Ти писав нащот посилок, то це дорого буде стояти; як мука там у вас недорого, то вишши з пуд, бо у нас така мука, як ото ти прислав, стсе

120 рублів 16 кілограм **себ-то один пуд**. Іще напиши які у вас ціни на базарі на продукту та на жир, бо в нас на базарі буханка чорного хліба 7-8 карб. Іще я тебе повідомляю, що у нас рахунок по новому — 13 день уперед. Міра краму на метер. Один метер 100 сантиметрів. Міряємо на літер, кіло, ну та й багато перемішалося, там що часом не знаєш на що міряти. Приватних лавок нема, все кооперація.

Напиши як у вас проходить зима, у нас счас сніг і морози великі. Готуємося до другої большевицької весняної сівби, та не знаємо, чи буде чим робити в полі, бо коні дуже худі, здихають, як мухи, а по селах населеніє сидить багато без хліба.

* * *

Більш писати нема чого. Ми всі живі й здорові. Ти пишеш, що пришлеш нам посилку, то напиши яку саме, бо може воно т.єї посилки не можна посилати. Коли можна прислати, то пришли мануфактури, добрі чоботи, якогось костюма; а нарешті, що можна, то пришли, ми будемо й тому раді, бо тобі, сину, признатися по правді, хліба, мила, всього першого, то жах як нехватає, навіть тим, що в колективах. Хто не робе, або не може робити, то пухне без хліба. Но ще я пишу тобі іще такі новості, що ще зажиточних і ото непаганих людей висилають. Запідозрюють їх, що вони будім куркулі. Но оце ще напиши про твою жизнь, як тобі живеться і признай по правді, як наприклад Франція дивиться на совітську республіку, чи буде війна, чи ні.

Чи був у вас цього року врожай, бо у нас був дуже середній, та й то лиш там, де сіяли. Одним словом у нас тепер усе дорого, а сала то й з каганцем не вздриш. Багато тепер у нас будується і на те витрачається, а прибутку нема. Досвіданія, желяєм усього доброго.

* * *

Була в Н... у тїтки та бабусі. Що там робиться! Та не тільки там, а взагалі по всій країні. Неначе ми в первісний стан вертаємося. Пустки з побитими вінками, руїни, бур'яни вривні з хатами, а де-яких хат зовсім нема... Йдеш селом і людей немає, трава по коліна, не збивається худобою, бо її немає. А увечері повертаються з поля змучені «раби» (я инакше не можу назвати мешканці в вільній УСРР), «раби», про яких пише американська письменниця в «Хатині Дядька Тома». Чорні, босі з порепаними ногами до крові, з такими ж руками, вертаються з бур'яків, сумні без співів, бо не заспіваш після макухи. Це ти, що роблять, а ти, що керують, инакше живуть. Голова колгоспу, голова сради, секретар ячейки — «ответственные работники» — вони одержують необмежену кількість і жнки їхні нічого не роблять... а коли заглянути глибше, скільки мошенства, як опаскудився народ, загубивши ідею, а може він її й не мав...

...Іду шляхами та думаю, думи не веселі, а на зустріч народ, пухлий, несе макуху із С..., це ходили на базар купувати, а вона дорога 15 карб. а навкруги під ногами черноземля, родюча, така родюча, що всю б Європу прогодувала... Не вдержуся, з грудей виривається «але ви ж, сукнини сини, чортові»...

...А все ж таки над'юся, що колись побачимось. Бабуся і та все чекає, не хоче вмрати... А вже стала слаба й не бачить, своїх не пізнає, тільки по голосу, кого добре знала. Може й дочекається...

* * *

Сьогодні перший день свят; ідемо на «Червоний базар» в Н. Минувалої зими на цьому базарі ще щось було, тепер один спогад, а що грош за все, то це те, що ні крихти хліба. Погано де немає. Кажуть, спекуляція. Хто його знає, що воно і як воно, але в полі тепер нікого немає. Поле тепер зрівнявся степом, поросло бур'яном аж страшно дивитися. Оце й ли в день одисичку

ходили полоти, та де там! Як глянеш, скільки залишилося аж по край неба, то серце падає і стає страшно, що-то буде далі; приходиться на думку, що якби вигнати на роботу отих усіх ситих паразитів, що панують в закритих «розпродах» і одержують пайки. Але тільки подумаш, бо не сила наша: безбройні, голодні, холодні і кругом шпик на шпикові. Коли цьому буде кнець? Не знати. Але як-що буду, то буде страшний. Земля буде стогнати.

Голодуємо? Мало сказати. Хотять нас большевики, як той циган кобилу, привчити до того, щоб зовсім не їсти. Але ворожка ще надвоє сказала хто швидче здохне, чи вони на смітникові, який створили, чи ми в бур'янах, якими поросли.

3 міжнародного життя.

— Отавська конференція.

Відбулася чергова конференція Британської Спільноти, як тепер звуть англійці свою світову імперію. Почалася вона в липні, тяглася майже місяць. В однію від усіх попередніх конференцій скликано її було не в Лондоні, столиці метрополії, а в Отаві, головному місті найважливішого британського домініону — Канади. Мабуть цим зачинається традиція збирати цей загально-імперський орган по черзі в столицях усіх складових частин Британської Ліги Націй — друга англійська назва, що-правда не офіційна, для їх великої батьківщини.

Безь ще одна відмінність від усіх попередніх. Попередні присвячено було питанням політичних і державно-правних взаємовідносин метрополії й домініонів, і домініонів між собою. На цьому місці свого часу вказано було, яку своєрідну і незвичку для континентальних політиків в структуру встановили учасники цих конференцій для дальшого співжиття й розвитку своєї батьківщини, чи вірніше — своїх батьківщин. Бо-ж, як відомо, з 1926 року колишня Британська імперія перестала бути такою, а поділилася на ряд фактично й офіційно цілком незалежних держав. Цей принцип державного відокремлення переведено формально так далеко, що кожен домініон, коли б того захотів, має право виголосити війну другому домініонові, а навіть і самій метрополії.

А втім інтегральний зв'язок між Англією та домініонами залишився в повній силі. Його виявом назовень став органічний династичний зв'язок між усіма частинами Британської Спільноти, бо згідно з загальною поміж ними згодою король Англії одночасно з тим являється королем Канади, Австралії, Нової Зеландії то-що. З середини ж зв'язок утримується могутнім почуттям славної й незахмареної спільної історичної традиції та національної єдності. Винятком з того являється хіба-що Ірландія, бо роз'єднує цю останню країну з Англією пам'ять про історичну боротьбу, різні расові, релігійні та то-що. Але натовік Ірландія зв'язана з Англією економічно, і то-що-ще за інші домініони; тому англійців не так то вже й неспоконять зовнішні ірландські вибухи, націоналістична політика де Валери і таке інше. Доказом тому може бути хоч б і той факт, що той самий де Валера, який перевів через свій парламент закон про анульовання присяги англійському королеві, маніфестуючи тим абсолютну одірванність своєї держави від метрополії, все-таки мусів вислати ірландських делегатів на Отавську конференцію, що розпочалася й скінчилася посланням того-ж самого короля, бо стоїть він на чолі всіх частин Британської Спільноти, в тому числі й на чолі Ірландії.

При цій нагоді можна б було ще згадати й Індію, яка тако-ж через своїх представників приймала участь в Отавській конференції, але, як відомо, Індія займає особливе становище серед членів Британської Спільноти. Індія не набула повних прав британського домініона; вона імперія,

імператором якої являється король англійський, а найвищим законодавчим органом лондонський парламент; вона поки-що переходить свою стадію перетворення в дом н он, рівний з іншими англійськими дом ніонами.

Ця нова структура Британської імперії, як вказано вище, своєрідна і незвикла для континентальної Європи. Марно європейські державознавці ломали собі голову, шукаючи аналогії та намагалися знайти для неї якусь формулу в історії державного права. Такої формули не знайшли навіть німецькі юристи, хоч свого часу вміли вони пояснити науково хоч би й такий державний монстр серед германських країн, як два колишні Мекленбурґи, що мали один парламент і двох володарів. Але англійців це не обходить. Менше за все клопочуться британські політики про те, щоб їх державні концепції відповідали теоріям з тої чи іншої площини юриспруденції. Їм важливо, щоб британським громадянам — чистим англійцям, чи канадійцям, чи австралійцям — жилося краще, ніж живеться зараз, а форми того життя — річ другорядна. Нова державна структура, мовляв, дає волю всім, нікого не кривдить, а всіх задовольняє й об'єднує. Британським народам того тільки й треба, а про юридичні формули нехай думає той, кого це займає.

А в т.м виявилось, що для інтегрального зв'язку між розкиданими в світах частинами Британської Спільноти мало одного, хоч би й якого могутнього почуття спільної історичної, політичної й національної традиції. Сучасне життя вимагає ще й погодження економічних та фінансових інтересів, а єї головною базі існування країн і народів. З цією метою й скликано було Отавську конференцію, завданням якої й стало підведення матеріального, економічного підкладу під ідеологічну політичну єдність Британської імперії.

Тихо й скромно, без голосних промов і далекоюглих лозунгів в невеликій відносно Отаві (якихось 100 тисяч населення) зачалася ця начебто чисто внутрішня конференція, яка, однак, одразу ж притягла до себе світову увагу. І не диво. Бо-ж треба пам'ятати, що Британська Спільнота, рахуючи всі її колонії й заоканські володіння, уявляє собою масив в 30 мільйонів квадратних миль з приблизно з 500 мільйонів населення, — тобто четвертина всіх людей, як живуть на нашій планеті, а тако-ж четвертину заселеної людьми земної території. Такий масив, погоджений з середини не тільки політично, а й економічно, має представляти собою силу, для всіх непереможну, — добру чи лиху в залежності від того, до кого й на що вона спрямована.

Ця погодження економічних і фінансових інтересів в частині Британської імперії досить давнього походження. Ще до великої війни вона стала частиною платформи англійських протекціоністів. Уявляли її вожді в такий схематичний спосіб. Британська імперія, на їх думку, мала стати окремою митною одиницею, в середині якої встановлений би був вільний, без якого-будь мита торг; од ренти світу мусіла б вона бути одгороджена високим митним тарифом, який не давав би змоги чужому краму конкурувати з британською імперською продукцією. Ця ідея пізніше, вже після війни, ввійшла й до програму так званої імперської партії, яка була зародилася в надрах партії консервативної і деякий час бурхливо маніфестувала своє снування.

Але ця ідея була надто схематична і не життєва, бо ігнорувала вона, по-перше, англійське успесблення, що не любить різних переходів од одного до другого, а по-друге, — бо не відповідала вона фактичному стану економічних взаємовідносин членів Британської Спільноти. Утворення з Британської імперії єдиного митного цілого, з одного боку, знищило б в домінонах, паралельну англійській, сильну місцеву індустрію, яка під охороною протекційної системи встигла там витворитися ще до війни, а особливо — за воєнний час. З другого-ж боку, встановлення охоронного мита розрвало б зв'язки метрополії й домніона з іншими, по-за імперськими ринками, бо-ж з цілої маси імперського торгового обороту лише 30 відсотків припадає на оборот між членами Британської Спільноти, а 70 падає на долю чужих, по-за британських ринків. А на це, явна річ, не

можна було йти ні тоді, поки ще Англія була класичною країною вільного торгу, ні навіть тепер, коли вона перейшла до протекційної митної системи. Треба було шукати інших шляхів.

Ті шляхи, як то для англійців являється більше-менше нормою, знайдено було по середині — у розумних компромісах, взаємних уступках та в поважанню до практики життя. Як у площині політичній перейшли повз усіх державних формул, так і тут поминули всі радикальну економічну схематику. Навіть якогось одного, для всіх спільного акту, не склали, а замість того на Отавській конференції складено було дванадцять договорів між окремими членами Британської Спільноти, — після того, як були вони всіма розважені, були й підписані всі одночасно.

Договори ті у всьому подібні до актів, що їх підписують незалежні держави, які мають необхідність регулювати свої економічні взаємовідносини. Складено їх на базі так званого найбільш сприятливого ставлення до контрагента. Для певного контингенту краму домінони однині підлягають в Англії, а Англія — в домінонах, так званому преференційному миту, меншому, ніж для чужих держав, яке дозволяє їм легко нести конкуренцію з чужою, не британською продукцією. Обійшлася таким чином Отавська імперська конференція без встановлення формального митного союзу, але посилила вона і зміцнила внутрішні британські економічні взаємовідносини, давши тим для державної Британської Спільноти тверду матеріальну базу, якої вона так потребувала, особливо на сьогодні, в час нескінченної ще світової економічної кризи. Значення цього факту колосальне не лише для самої Англії. Де-хто з економістів уважає навіть, що днями Отавської конференції датуватимуть пізніше початок кінця того економічного припинення, в умовах якого живуть зараз усі країни і всі народи.

В Отавській конференції означилася й одна риса, яка особливо важлива для нас, українців. В англо-канадійському договорі до числа охороненої продукції і заведено тако-ж дзерно і ліс, на які така багата Канада, себ-то як раз те, що в колосальній кількості по знижених цінах поставляє до Англії ССРСР. Підписанням цього договору Англія взяла на себе обов'язок подбати про те, щоб совітській кидальний торг (dumping) збіжжям і деревом не пошкодив інтересам Канади. Як про наслідок цього обов'язку, англійські газети вже говорять про необхідність анулювання світсько-англійського торговельного договору, до якого британський прем'єр Мак-Дональд, по старій соціалістичній пам'яті, ставився досить таки сприятливо. Цей факт повертає Англію на колії політики консервативного англійського кабінету, ворожого ССРСР. Фактичних виявів цього повороту поки-що, звичайно, немає, але те, що він станеться, можна вже й на сьогодні вважати безсумнівним. Не треба читачам «Тризуба» пояснювати, які ліх перспективи віщує цей поворот панам з московського Кремля, особливо тепер, коли вони ледве тримаються на обрваній кільки разів і кільки разів перев'язаній ниточці германських несталих кредитів.

Observer.

Управа Українського Клубу у Варшаві з сумом сповіщає про смерть члена Клубу, Міністра Юстиції Кубанської Народньої Республіки

Павла СУЛЯТИЦЬКОГО

Хроніка.

3 життя української еміграції.

У Бельгії.

— 3 українського життя в Брюсселі. Не дивлячись на всякі перешкоди з боку бувших «диктаторів» бувшої Громади м. Брюсселя, громадське життя Товариства «Незалежна Україна» йде повним рухом. Зараз Товариство числить 17 дійсних членів і співробітників, майже всі бувші члени брусельської громади, та сподівається не в довгому часі значно збільшити кількість своїх членів.

Товариство організувало вже два відчити для своїх членів — п. Кочубея на тему: «В. Липинський» та голови Т-ва п. Я. Олексюка на тему: «Національне виховання». Далі Т-во намітило цілу серію докладів на різні теми, організувало допомогу українцям, які опинилися через безробіття та страйк у скрутному становищі. Т-во також ждбас про зв'язок своїх членів з українськими еміграційними колами в інших країнах та вживає заходів, щоб влаштовувати інформаційні доклади наших діячів, що нагодою знаходяться в Бельгії. Бо до цього часу заїзжі звичайно потрапляли лише до людей, котрі самі собі робили багато реклами і котрі з своїх суто-партійних інтересів тримали відвідувачів далеко від життя громади. Навіть преса, що не відповідала настроям націоналістичної партії, не мала місця в громаді, а була лише в приватніх руках.

Цими днями Т-во запросило професора А. Яковлева, бувшого голову Дипломатичної Місії УНР в Бельгії, на свої збори, на яких проф. А. Яковлів виголосив доклад про наукове й культурне життя української еміграції в Че-

хії. Референт подав історію заснування та діяльності українських високих шкіл в Чехії — Українського Університету, Господарської Академії та Педагогічного Інституту, познайомив з підсумком наукової та науково-педагогічної праці цих шкіл та їх персоналу за 10 років, подав відомості про сучасний стан їх та вигляди на майбутнє. Далі розповів присутнім про діяльність Українського Академічного Комітету, яко представника українських наукових сил при Міжнародній Комісії для інтелектуальної співпраці при Лізі Націй та про організацію й перебіг 2-го Українського Наукового З'їзду, що відбувся на весні цього року в Празі. Нарешті, подав відомості про діяльність різних наукових товариств, що існують при високих школах в Чехії. Закінчуючи свій доклад, проф. А. Яковлів підкреслив важливі здобутки для української науки й культури, що їх осягла українська еміграція. Ці здобутки являються позитивним і висемковим явищем в історії політичної еміграції взагалі і безперечно будуть в належний спосіб оцінені українським народом.

В імені присутніх голова Громади п. Я. Олексюк подякував проф. А. Яковлеву за його інтересний і цінний доклад та підкреслив важливість взаємної інформації між українськими еміграційними осередками в різних країнах.
К.

В Чехословаччині.

— Союз Українського Соколіства за кордоном до українського громадянства. 6-го липня ц. р. закінчився в Празі величній IX Всесоюзний Звизг. Були на цьому звиззі десятки тисяч чехословацьких соколів і соколок, тисячі югослов'янських,

сотні болгар, поляків, росіян і лужицьких сербів. Були там і чисельні делегації та представники від гімнастичних та тіловиховних організацій американських, англійських, бельгійських, естонських, фінських, французьких, іспанських, литовських, лотишських та румунських.

Не забракло там і синів та дочок української нації. 69 соколів і 18 сокілок в українських сокільських одностроях (сокілки в народних вбраннях) під двома українськими прапорами творили хоч невеличку, але здорову тілом і сильну духом групу. Своїми синіми сорочками на тлі переважно червоного сокільського моря українські соколи звертали на себе загальну увагу та зацікавлення до змагань українців до вільного розвитку свого народу.

Урядженням українського відділу на Всесокільській виставі з сокільськими й з народного мистецтва експонатам, що була відкрита 18 червня й продовжувалася до 10 липня ц. р., спільними з чехословацькими вправами вільноруч і змаганнями на знярядях 4 і 5 липня (один з українських змагунів одержав лавровий вінок), самостійним виступом з українськими народними танцями й піснями 4 і 5 липня, участю у величньому поході 6 липня з гостями-соколами, нечленами Союзу Слов'янського Сокільства (американцями, болгарами й лужицькими сербами), що продовжувався більше 4 годин, в якому взяло участь 63.972 соколів і сокілок й до якого придивлялось три чверті мільйона глядачів, та положенням в. н. к. і надсилкою делегації на моголу основоположників сокільства Д-р Мирослава Тирша й Індржаха Фігнера, які створили його для поневоленого народу, Українці заман. фестивали перед цілим світом, що, не дивлячись ні на що, вони живуть, дють і творять відпорні сили проти чужого насильства та працюють для ліпшого майбутнього своєї батьківщини.

Ця участь вимагала великого напруження від Управи Союзу Українського Сокільства за кор-

доном для переборення на кожному кроці чисельних перешкод, для гідної репрезентації українського прапору. Особливо утруднював працю брак коштів. На перший заклик наше громадянство відгукнулось і надіслало добровільних даток біля чотирьох тисяч корон чеських, за що всім, а особливо безробітнім і бідним емігрантам, широко дякуємо. Понеже наш кошторис для скромного виступу предбачався на суму біля 20 тисяч корон чеських, надісланих грошей було мало. Наслідком цього повстав борг більше 10 тисяч корон чеських або 333 доларів. Українське сокільство не турбує й не зловживає жертвенністю свого громадянства для своєї повсякденної муравлиної праці. Але репрезентація української нації на зовні не під силу йому, а тому ми звертаємось з щирим закликом до всіх про матеріальну допомогу. Державним народам допомагають уряди, нам же єдине може допомогти лише наше громадянство.

Ми віримо в те, що українське громадянство відгукнеться на наш заклик, бо сокільство є конструктивним і консолідує чинником усіх творчих сил нації й подібно українському пласту виховуючим — для сильних духом і здорових тілом борців за незалежність своєї батьківщини. Надзвичайно шире й тепле прийняття українським громадянством усіх політичних напрямків українського сокільства в Празі 4-го липня ц. р. є доказом цього.

Участь Союзу Українського Сокільства за кордоном в IX Всесокільському Здвижі є лише кроком до дальшої праці, до творення й організації своїх сил, бо «там світ гнеться, де сила прикладеться».

Добровільні датки просимо надсилати на адресу:

Ing. V. Prochoda, Podebrady, U vodarny c. 615-III. Tchecoslovaquie.

З щирим сокільським привітом:

Г а р а з д !

Інж. В. Прохода — голова,
Яр. Благітка — начальник
С. Черняхівський — справник.

У Польщі

— Даруйте книжки! Відділ Українського Центрального Комітету в Івацевичах на Поліссі просить усіх земляків прийти з допомогою книжками. Колонія наша в Івацевичах складається з наддніпрянців-емігрантів, має свою бібліотеку, — «Хата Козака», але в дуже обмежених розмірах. Бажано було б, щоб люде наші не забували свого рідного слова і поширювали свої знання. Через сучасні важкі матеріальні умови нема змоги купувати книжки.

Тому Управа Відділу УЦК звертається до всіх громадян-українців з проханням жертвувати книжки, наперед сердечно жертводавцям дякуючи.

Надіслати на адресу: Iwacewicz na Polesu (Pologne), Ukrainiska Biblioteka «Chata Kozaka».

— Українське Економічне Бюро у Варшаві, приступаючи до видання Українського Економічного Календаря на рік 1933, просить усі українські організації наукові, економічні й громадські подавати відомости про себе до відділу покажчика української культури. В домости надсилати на адресу: Warszawa, Barska 5-41.

З чужих газет

«На Україні тепер пекло. Голод дійшов до великих міст, які якось існували. В Києві що-дня вмірає по кількидесят чоловік; з голоду починає порожніти Одеса; з майстерень в Миколаєві відкають робітники і з Дніпропетровського й Дніпрельстану на дахах вагонів їдуть на північ «ентузіясти», серед яких часто чути чужеземну мову. В Полтаві тиф, але що там коїться, — вгадати не можна, бо чомусь-то в Полтаву потрапити трудно.

«Вибухи неорганізованої партизанщини на Україні — тепер звичайне явище. Селяне б'ють усе, що їм трапляється під руку і «що смердить комуною та жидо-

вою». Антисемітизм квітне, а вірніше — розбухає, як голодний живіт селянський. Низовий партійний апарат в цьому відношенні нагадує царську поліцію періода «класичного» кишинівського погрому. Уявити все, що твориться, з оповідань одиниць не можливо, але треба запитати совітську владу про причини й подробиці жидівського погрому в Казятині, де було вбито десятки мешканців».

Такі подробиці жахливі про життя на Україні з листа початку серпня подають за «Днями» — «Посл. Нов.» з 14. VIII.

Бібліографія

— О. І. Бочковський. Боротьба народів за національне визволення. Видавництво «Обрій» Подєбради. 1932. 256 стор. Цна 50 кч. або 1.50 ам. дол.

Національно-визвольні та самотіницькі прямування захоплюють в даний момент цілу низку поневолених народів як в межах Європи, так і по-за її межами. Розуміється, даремні і марні були б зусилля і спроби знищити чи припинити процес національного пробудження та самоозначення.

О. Бочковський, що вже давно присвятив себе студюванню національного питання, намітив цілу серію праць, в яких має намір ясравими прикладами з'ясувати триумфальний похід націотворчого процесу, підкреслити стихійність сучасного національного відродження європейських народів та кольорового людства (китайців, американських негрів і т. и.) та всебічно освітити Україну, як світову проблему. Першою працею в наміченій автором серії є названа вище книжка, в якій автор освітлює історію визвольної боротьби деяких забутих чи свідомо нехтуваних західно-європейських народів, а саме — лужицьких сербів, ісландців, фламандців, каталонців, басків, галісійців та андалузців.

Описуючи національні рухи поодиноким народів, автор докладно з'ясовує здобутки кожного з них як на політичному фронті,

так рівно-ж і на полі письменства, науки, мистецтва та економічно-господарського життя, завдяки чому книжка набірає характер енциклопедії поневолених народів; крім того, історія визвольної боротьби збогачується показником світової фахової літератури, який допоможе читачеві поглибити студювання того чи іншого питання, яке його зацікавило.

Нема чого доводити тут, оскільки важливим є завдання, яке поставив собі автор, саме для українського народу, що в своїй визвольній боротьбі нерідко йшов навмання, мало використуючи чужий досвід щасливіших за нього народів. Цю утилізацію чужого досвіду для інтересів українського визвольного руху автор завжди має на увазі, а тому, де тільки можна, наводить паралелі або підкреслює висновок, який може стати в пригоді українській визвольній боротьбі.

Не стану тут переповідати зміст книжки О. Бочковського, обмежся лише наведенням де-яких витягів з неї, щоб заохотити читача безпосереднє звернутися до цієї книжки.

Говорячи про національне відродження невеличкого лужицько-сербського народу, автор підкреслює, що «поезія і наука — це два великі союзники поневолених народів: перша підбадьорює його в боротьбі за національну справу, друга дає йому непереможну зброю знання для цієї мети». Програвши визвольну боротьбу на політичному фронті, лужицькі серби змушені на де-який час окопуватися знову і міцніше на господарському та на культурних позиціях. Як свідчить автор, всі свої культурно-національні та господарські досягнення здобули лужичане не лише без підтримки з боку німецької держави, але навіть всупереч всім її германізаторським заходам. Німеччина не виконала навіть елементарних своїх зобов'язань щодо сербсько-лужицької меншости: вона не подбала про лужицьку школу, з рідною мовою навчання; знехтувала церковно-релігійні їхні потреби та домагання. Про те лужичане

не впадають у розпуку. Навпаки, як ніколи досі, вони працюють енергійно над здійсненням свого права на національне самоозначення. Лужичане зрозуміли, що тільки систематичною дрібною працею та власними силами найкраще досягнути кінцевої мети національно-визвольної боротьби.

Національно-визвольний рух ісландців своїм успіхом завдячує культурному розвиткові ісландського народу в минулому. «Культура безперечно є одним з безсумнівних критеріїв національної своєрідності та відрубності кожного народу. Культура є одним з рішачючих співчинників у визвольній боротьбі поневоленого народу». Ще 1880 року ісландці ухвалили закон, на підставі якого всі діти у віці 14 років мусили вміти читати, писати та рахувати. Ото-ж не диво, що пересічний просвітний рівень ісландського населення є вищий, ніж у Франції та Англії і конкурує навіть з Німеччиною. Надзвичайно великі успіхи досягнула Ісландія також на господарського полі: «новочасний господарський поступ її є яскравим доказом того, що навіть найменший народ в мало сприятливих обставинах переможе і досягне гарних вислідів, як що має волю до самостійного життя та зуміє доцільно зорганізувати і використати свої національні сили».

Визвольна боротьба фламандського народу багато дє в чому нагадує українську визвольну боротьбу. Боротьба фламандців проти французького поневолення не була легкою. Національний їх супротивник мав ширих союзників серед вищих шарів фламандського населення, які охоче завоювали французьку мову і панські звичаї, щоб згодом цуратися та зраджувати власний народ. Фламандська буржуазія не виявляла найменшого інтересу навіть до найпекуучшого питання — до фламандського університету. Щойно, коли паростки фламандського селянства дісталися до інтелігенції, тоді голосно залунало домагання фламандського університету в Генті. Але бельгійський уряд

згоджувався на фламандський університет будь в якому іншому місті, тільки не в Генті. Фламандці вперто стояли на своєму, — їхнім кличем було: «Гент або нічого!» І вони свого досягнули: в 1931 р. гентський університет став фламандським. А ось ще одна аналогія. Проти-фламандські заборони фламандської книжки та друкованого слова з кінця 18-го століття послужили зразком для сумної слави таємного царського указу 1876 року. «Автор цього указу, сьєрованого проти української літературної мови, Юзефович, — пише автор, — просто зплагував відповідні проти-фламандські інструкції. Напр., фламандцям французький режим дозволяв грати фламандські твори, вте під умовою, що одночасно буде гратися тако-ж якась французька п'єса з таким самим числом дій»...

З історії визвольного руху Каталонії можна навести тако-ж деякі аналогії з українським визвольним рухом. В Каталонії співмав великий вплив на формування національної свідомості Каталонія мала тако-ж свого О. Кошиця — знаменитого організатора хорів — П. Міс. В боротьбі з пануючою нацією каталонці не перебрали в засобах угодової політики, яка здебільшого тактично міркування ставить вище ідеоло-

гічних засад. Яскравим прикладом може служити недавній епізод, коли каталонці підтримували диктатуру генерала Прімо де Ривера, з походження каталонця, «тако-ж малороса», в надії, що за допомогою диктатури вдасться забезпечити Каталонію від суспільних розривів — страйків та локаутів (змов підприємців). Цей епізод, каже О. Бочковський, — «красномовно свідчить про те, що поневолені народи мусять обережно вибрати політичних союзників та тактичні засоби; що, зокрема, не вільно їм зраджувати ідеологічні засади визвольної боротьби та шукати допомоги у політичній релігії; що кожного разу, коли вони зраджують демократію, природно свою союзницю, це скоріше чи пізніше шкідливо відбивається на їхній визвольній боротьбі та національних змаганнях взагалі».

Зже з наведених тут витягів з книжки О. Бочковського можна бачити, що з неї багато чого можна навчитися для вирішення конкретних питань, що повстають в практиці визвольної боротьби за національне самоозначення.

Треба побажати, щоб автор успішно закончив намічену серію праць, які безперечно будуть цінним вкладом не лише в нашу, а тако-ж у всесвітній націоналістичній літературі. Ст. С. рополов.

Нові книжки і журнали.

«Листи з Далекого Сходу» ч. 4, з 15. VI с. р. Харбін.

Містять: посвяту «героям плуга і меча», і всім, хто боровся за Україну, огляд українського громадського життя на Д. Сході, хроніку про працю Українського Громадського Комітету в Манджурії, про український відбит в «Господі Польській», про Спілку Української Молоді і «Просвіту» в Харбіні і т. ин.

— «Union Internationale des Associations pour la Société des Nations. XVI Assemblée plénière. Paris 3-9 Juillet 1932 Resolutions».

Подає повністю резолюції, прийняті Паризьким конгресом в тому числі про перенос місця осідку У. Н. і з Брюсселя до Женеви, про свою літню школу, про меншості, про економічну кризу, про розбросення, про становище Грузії, про знак Ліги Націй то-що.

— «Гуртуймося» — ч. IX. Це число журналу, що про нього вже була мова в «Тризубі», цілковито присвячене п'ятнадцятиліттю утворення Української Армії. Крім належних статей містить дуже цікаві малюнки, як наприк. Синьжупаники у Києві 1917 року і т. тд.

— «L'Esprit International». Revue trimestrielle. Зидання «Centre Européen». Dotation Carnegie. I липня 1932 р. Париж.

Містить велику статтю відомого польського журналіста К. Смогоржевського під назвою «Українське питання». Автор добре знаємою з українськими справами і представляє різні аспекти українського питання з пожаданою для чужинця об'єктивністю. Стаття дає чимало цифрових даних; закінчується вона вельми справедливим, хоч на жаль не досить з'ясованим для чужинців зауваженням, що «з якого боку не дивись на будучину України, війна, в якій візьме участь Росія, є базою її евентуальної незалежності».

— «Prométhée» ч. 68.

Містить дуже інтересну статтю полк. Лямуша про М. Драгоманова, читану свого часу в Cercle d'Etudes Ukrainiennes у Парижі, а крім того статтю п. Чуліка під назвою «В країні голоду і бди». Ця остання стаття безумовно викличе в українського читача здивовання; трактує вона про голод в СРСР на підставі допису відомого німецького журналіста В. Штейна в «Фосіше Цайтунг», який проте ясно пише, що голод не в СРСР, а на Україні. Ні автор п. Чулік, ні редакція «Прометей» цього не зауважили і вийшло так, що стаття має такий вигляд, що їй швидше місце в «Последних Новостях», ніж в «Прометейо». Шкода, але факт лишається фактом.

— «Кубанський Край» ч. X Прага 1932.

Містить спогади п. Сулятицького «Капітуляція Кубанської армії» і т. ин.

— «Kulturweg» 2 quartalsheft. Berlin 1932.

До читання стаття п. Ніелса Голтерсена «Der moderne Staat und die Nationalen Minderheiten».

— «Кіноча Доля» ч. 20 подає відомості про перший український кіночий з'їзд в Америці.

«Revue Parlementaire» з 15. VII 1932 Париж подає велику статтю свого директора п. Анрі де Шамбон під назвою «La Russie Subcarpatique». Стаття докладно трактує питання автономії П. дкарпаття і має в собі чимало різних нападок на чеську політику. Стаття безумовно робить вражіння.

— «Социалистический Вестник» ч. 14 Берлін, як і в попередніх числах, подає відомості про голод на Україні.

— «Вестник Крестьянской России» ч. 6 Прага, містить дуже інтересну статтю про «Германо-совітський військовий план», подає відомості про економічний стан України і т. ин.

— «Дзвони» ч. 6 Львів. 1932. дає портрет Липинського, статтю п. М. Козака «З життя і діяльності В. Липинського» і ряд інших статей, що майже всі присвячені пам'яті лідера українського монархічного руху.

— «Bulletin Annuel de l'Institut d'Etudes Slaves de Genève». 1931. р.

Уявляє з себе звіт про склад членів, одержування преси і т. и. З приємністю треба відзначити, що українці беруть участь в праці цього інституту і не збувають йому посилати українські друки.

— «Bulletin du Bureau de Presse Ukrainien» NN 117-118 з 25. VII. 1932. Paris містить відозву Українського Товариства Прихильників Ліги Націй в справі голоду на Україні, звіт про XVI Конгрес Унії Т-в Прихильників Ліги Націй, звіт про 9-ий з'їзд Союзу Українських Еміграційних Організацій у Франції і т. ин.

Зміст.

Париж, неділя, 4 вересня 1932 року — ст. 1. Давній. Літературні спостереження, XXXV — ст. 2. Г. Пороховський. Треба вчитися — ст. 6. М. Литвицький. Кооперація в народній школі самостійної України — ст. 14. Лист з Бельгії — ст. 19. З листів з України — ст. 21. Observer. З міжнародного життя — ст. 23. Хроніка. З життя української еміграції: В Бельгії — ст. 26. В Чехословаччині — ст. 26. В Польщі — ст. 28. Бібліографія — ст. 28.

Вносьте національний податок

Вносьте національний податок, щоб Головна Еміграційна Рада мала змогу

1. Скоріше видати франц. мовою збірку «Україна».
2. Щоб могла ліпше висвітлювати в пресі терор і голод на Україні.
3. Щоб могла ширше розголошувати большевицькі звірства на Дністрі і становище українських невилітників в московських в'язницях.
4. Щоб могла голосно попереджати цілий культурний світ і Лігу Націй про московське озброєння і їхню загрозу мирові в Європі.
5. Щоб мала більшу змогу висвітлювати світові большевицькі приготування до війни на Далекому Сході і переслідування українців на Зеленому Кліні.
6. Щоб їй не бракувало засобів ліпше інформувати культурний світ про українське політичне і культурне життя.

Покажіть вашу свідомість і виправдайте те становище борців, яке ви на себе взяли добровільно, як завдання чести.

ГОЛОВНА ЕМІГРАЦІЙНА РАДА.

Товариство б. вояків Армії У.Н.Р. у Франції

Безробітніх членів Т-ва, що не одержують грошової допомоги від місцевих мерій, Управа просить, як найскорше надіслати наступні відомости:

1. Прізвище; родинний стан і точну адресу.
 2. Час перебування в м.сцевості.
 3. Фах та рід праці, яку виконували, і який час.
- Ці відомости потрібні для Міністерства Праці.

Секретаріят Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції доводить до відома членів Союзу, що фотографії 9-го З'їзду Союзу, роблені п. Безуглим, можна набувати в секретаріяті по ціні 1 франк за фото (розмір поштової картки); збільшення (18×24)—8 фр.

Потрібні

наступні партитури (клавір і спів):

1. «Майська Ніч» оперета (не опера) Лисенка.
2. «Різдвяна Ніч», оперета (не опера) Лисенка.
3. «Катерина» опера Аркаса.

Осіб, що бажають продати або переписати ці партитури, проситься писати з зазначенням умов по такій адресі:

Société artistique Ukrainienne, 18, Rue Lavoisier à Vesines-à-Chalette (Loiret).

Українська Бібліот. ім. С Петлюри в Парижі

міститься на 41, rue de la Tour d'Auvergne, Paris 9.

місяць вересень Бібліотека зачинає.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — **Комітет.** Адміністратор: **Іл. Косенко**

Le Gérant: M-me Perdizet.